

Davor Milardović¹

UDC 347.67(4)

Pregledni rad

Primljen: 25. 02. 2023.

Prihvaćen: 15. 09. 2023.

IZUZECI U KONTEKSTU TESTAMENTARNOG NASLEĐIVANJA

REZIME: Datiranje svojeručnog testamta donosi brojne prednosti. Odsustvo datuma povlači razne pravne posledice, te se iste u radu analiziraju. Analiziraju se i pravne posledice netačnog datiranja ovog testamta. Sagledavaju se i načini datiranja svojeručnog testamta u brojnim evropskim pravnim sistemima. Posebna pažnja posvećuje se datiranju predmetnog testamta u Republici Austriji, Saveznoj Republici Nemačkoj i Švajcarskoj Konfederaciji. Kod međunarodnog testamta ukazuje se na značaj datuma za njegovu pravnu valjanost. Daje se jasan stav u pogledu teorijskih dilema koje prate datiranje međunarodnog testamta. U drugom delu rada obrađuje se tema zanemarena od strane pravne nauke, odnosno tema testamentarnog nasleđivanja, kao izuzetka u pravnoj praksi. Ukazuje se na moguće uzroke ovog pravnog fenomena kako u pogledu redovnih privatnih testamenata, tako i u pogledu redovnih javnih testamenata.

KLJUČNE REČI: *svojeručni testament, međunarodni testament, datiranje testamta, civilno pravo Evrope, testament kao izuzetak pravne prakse.*

1. Uvod

Svojeručni testament, prema važećim propisima u Federaciji Bosne i Hercegovine, ne mora imati naveden datum testiranja. Prema čl. 66 st. 2 Zakona o nasleđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine - ZN FBiH

¹ Doktor pravnih nauka. E-mail: dmilardovic5@gmail.com

(2014), „za punovažnost svojeručnog testamenta nije nužno da je u njemu naznačen datum kada je sačinjen, ali je poželjno da datum bude naznačen“. Prema važećem naslednom pravu u Republici Srpskoj, odnosno prema čl. 68 st. 2 Zakona o nasleđivanju Republike Srpske – ZN RS (2009), navođenje datuma svojeručnog testamenta pravno je obavezno. U tom kontekstu, u naslednom pravu Bosne i Hercegovine (u radu se analiziraju oblici testamentata normirani pozitivnopravnim propisima Bosne i Hercegovine, odnosno njenih entiteta) svojeručni testament ZN FBiH predstavlja izuzetak. Nasuprot redovnim privatnim testamentima, a kada se govori o redovnim javnim testamentima i datiranjima istih, javlja se još jedan izuzetak. Međunarodni testament, prema čl. 82 ZN FBiH, u pravu Federacije Bosne i Hercegovine jedini je testament čija je pravna valjanost uslovljena navođenjem datuma testiranja. Uzevši u obzir prethodno navedeno, od značaja je proučiti kakve su to pravne posledice (ne)datiranja navedenih testamenata (pravne posledice nedatiranja predmetnih testamenata univerzalne su, te se odnose na svaki pravni sistem u čijim odredbama o testamentu postoje svojeručni i međunarodni testament). Inače, podela testamenata na redovne i vanredne predstavlja glavnu podelu u okvirima vrsta testamenata, pored podele na privatne i javne, te pismene i usmene testamente (Blagojević, 1983, str. 254). Privatni su testamenti oni koje sačinjava sam testator, bez prisustva javnih organa ili organa koji u konkretnom slučaju nastupaju kao javni organi (Vedriš & Klarić, 2006, str. 737–738). Javni testamenti su testamenti koji su sačinjeni uz učešće organa javne vlasti i lica javnog poverenja, odnosno lica na koje je država prenela javna ovlašćenja (Bikić & Suljević, 2014, str. 130).

No, kada se govori o izuzecima u okviru testamentarnog nasleđivanja, ne sme se, pre svega, zaobići tema testamentata kao izuzetka u pravnoj praksi, možda još preciznije rečeno – kao najređe korišćenog (uglavnom najjačeg) pravnog osnova nasleđivanja. Fenomen testamentarnog nasleđivanja kao izuzetka u pravnoj praksi biće posmatran u kontekstu regiona, s obzirom na to da se radi o pojavi koja je podjednako prisutna kako u Bosni i Hercegovini, tako i u Republici Srbiji, te Republici Hrvatskoj. Zanimljivo je istaći i da se u naslednom pravu Federacije Bosne i Hercegovine, pored testamentarnog i zakonskog nasleđivanja, pojavljuje i treći pravni osnov nasleđivanja, a to je ugovor o nasleđivanju između

bračnih ili vanbračnih partnera koji ima prednost u odnosu na testamentarno i zakonsko nasleđivanje (v. čl. 5 st. 3 i čl. 125–132 ZN FBiH). No u pravu Republike Srpske, Republike Srbije i Republike Hrvatske tradicionalna podela na dva pravna osnova nasleđivanja je zadržana (v. čl. 5 ZN RS, čl. 2 Zakona o nasleđivanju Republike Srbije (1995) i čl. 4 st. 3 Zakona o nasleđivanju Republike Hrvatske (2003)).

2. Datum svojeručnog testamenta

Kako je već naglašeno, prema ZN FbiH, svojeručni testament se može pravno valjano sačiniti i bez naznačenja datuma testiranja. Navođenje datuma je poželjno, ali nije i neophodno. Posmatrano ranije, kroz istoriju, reč je o rešenju koje je preuzeto od Saveznog zakona o nasleđivanju – SZN (1955). Inače, SZN je donesen, u najvećem delu, po ugledu na švajcarsko nasledno pravo (pre svega materijalnopravni deo), a što je značilo vraćanje kontinentalno-evropskom pravnom krugu sa приметnim ostatkom socijalističkih novousvojenih načela (Gavella i dr., 2005, str. 90–92). Međutim, takvo rešenje korene ima još u austrijskom pravu (Antić & Balinovac, 1996, str. 323).

Najpre, opravdano se može postaviti pitanje: šta će se desiti ako je nadnevak sačinjavanja testamenta naveden, ali radi se o netačnom datiranju? Naime, takav testament neće biti nevaljan, ali sve to pod uslovom da neistinitost datuma ne ukazuje na neki od razloga pravne nevaljanosti, kao što bi npr. bio nedostatak sposobnosti za rasuđivanje (Kreč & Pavić, 1964, str. 204). Nadalje, ukoliko se na kraju sačinjenog testamenta ne navede u celini godina njegovog pisanja, ali se u samom tekstu testamenta navede datum, takav način datiranja neće ni na koji način narušiti pravnu valjanost testamenta (Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-724/00-2 od 25. septembra 2003). Ipak, neophodno je istaći da nenavođenje vremenske odrednice sačinjavanja svojeručnog testamenta može imati uticaja na pravnu valjanost istog.

2.1. Uticaj nenavođenja datuma na pravnu valjanost testamenta

Naznačavanje datuma sačinjavanja svojeručnog testamenta od velike je koristi ukoliko postoji više testamenata, jer se tako može, bez

većih teškoća, utvrditi koji je od dva ili više testamenata noviji, a time i važeći, ukoliko su testamenti u međusobnoj suprotnosti (Kreč & Pavić, 1964, str. 204). Bilo da su svi svojeručni ili samo neki od njih, u slučaju postojanja više testamenata nedostatak datuma otežava primenu pravila da kasniji testament ukida važnost ranijeg u onoj meri u kojoj se sadržaj kasnijeg razlikuje od sadržaja ranijeg testamenta. Većina današnjih naslednih prava polazi od toga da sama činjenica sačinjavanja novog testamenta opoziva raniji testament u obimu u kom su oni međusobno kontradiktorni (Vaquer, 2003, str. 787). Mogućnost pravno valjanog opoziva ranije sačinjenog testamenta važna je za svakog testatora. Posle sačinjavanja testamenta životne prilike se mogu promeniti u manjoj ili većoj meri tako da sačinjeni testament više ne odgovara kreatoru istog, pa on želi na drugačiji način da raspolaže imovinom *mortis causa*. Svečan činjenice da testator ne treba da bude pravno vezan sačinjenim testamentom, zakonodavac predviđa mogućnost njegovog opoziva (Kalandić, 2014, str. 7–8). Zatim, s obzirom na to da kod ovog testamenta nema svedoka u postupku testiranja, u odsustvu datuma komplikuje se i otežava postupak dokazivanja postojanja testamentarne sposobnosti testatora. Testamentarna sposobnost u naslednom pravu Bosne i Hercegovine stiče se sa navršениh 15 godina života uz postojanje i sposobnosti za rasuđivanje (v. čl. 62 st. 1 ZN FBiH i čl. 64 st. 1 ZN RS). U određenim slučajevima biće teško utvrditi godine njegovog života, kao i postojanje same sposobnosti za rasuđivanje u trenutku testiranja. Na kraju, navođenje datuma u svojeručnom testamentu postavlja i vidljivu granicu između nacrtta testamenta i poslednje volje testatora, kao završnog, konačnog i, pre svega, valjanog akta (Antić & Balinovac, 1996, str. 323).

Takođe, mora se skrenuti pažnja i na sudsku praksu (Presuda Vrhovnog suda Republike Srbije, Rev-704/84) koja jasno ukazuje na to kako je naznačavanje datuma na svojeručnom testamentu od velikog značaja u slučaju kada postoji više testamenata koji su suprotni po sadržaju, a posebno kada je reč o gubitku testatorove sposobnosti za rasuđivanje nakon testiranja. Zatim i naglašava kako nedostatak datuma neće predstavljati povredu oblika koja povlači nevaljanost testamenta (Todorović & Kulić, 2004, str. 127). Pravna doktrina upozorava na pravnu sigurnost, ukazujući da je ona jedno od ključnih načela na kojima se zasniva svaki pravni sistem. Nepropisivanje obaveze navođenja datuma

može pak dovesti do primene testamenata koji su inače pravno nevaljani (Ćeranić, 2010, str. 49). Prema Ćeraniću (2010), tu su ipak i određeni pravni praktičari koji daju i argumente *contra* obaveznog navođenja datuma sačinjavanja testamenta, odnosno iznosi se tvrdnja da bi se u tom slučaju pojavio veći broj pravno nevaljanih testamenata (str. 49).

3. Datum svojeručnog testamenta u evropskim pravnim sistemima

Nasledno pravo Republike Italije (v. *Art. 602 Codice Civile*), Republike Francuske (v. *Art. 970 Code Civil des Français – CC*), Kraljevine Španije (v. *Art. 688 Código Civil Español*) i Kraljevine Belgije (v. *Art. 970 Code Civil Belge*) propisuje da je neophodno, radi pravne valjanosti svojeručnog testamenta, svojeručno navesti datum testiranja. Italijansko i špansko pravo jasno traži da to mora biti u obliku navođenja dana, meseca i godine sačinjavanja testamenta. Obavezno navođenje svih predmetnih elemenata datiranja javlja se i u Republici Francuskoj i u Kraljevini Belgiji (Trninić Vidić, 2016, str. 1265–1267). No, interesantni primeri, u pogledu datiranja testamenta, javljaju se u Republici Francuskoj i Republici Italiji. Francusko pravo dopušta da se svojeručni testament datira i preciznim navodima koji omogućavaju određivanje godine, meseca i dana testiranja, kao što bi npr. bio navod „na dan Božića 2023. godine“ (Babić, 1996, str. 204), dok se u italijanskom pravu priznaje kao pravno valjan i datum koji je pisan delimično svojeručno, npr. računarnom i štampačem je ispisana godina a rukom dan i mesec sačinjavanja testamenta (Kaščelan, 2010, str. 148).

3.1. Datiranje u naslednom pravu Republike Austrije, Savezne Republike Nemačke i Švajcarske Konfederacije

Posebna pažnja mora se obratiti na zemlje čiju pravnu tradiciju, kroz istoriju, najviše sledi Bosna i Hercegovina, ali i države regiona. Tako nasledno pravo Republike Austrije propisuje da naznačavanje datuma sačinjavanja svojeručnog testamenta nije neophodno, ali je preporučljivo (Lange & Kuchinke, 2001, str. 373, v i. § 578 *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie – ABGB*). Prema tome, ovde se radi o rešenju koje je na

gotovo identičan način inkorporirano i u ZN FBiH. ABGB ukazuje na važnost oblika za pravnu valjanost testamenta, propisujući da ukoliko pri sastavljanju testamenta nije ispunjen obavezni propisani oblik testament neće biti pravno valjan (§ 601 ABGB). Zatim, prema naslednom pravu Savezne Republike Nemačke, u testamentu bi trebalo naznačiti dan, mesec i godinu njegovog sačinjavanja. Ako njihovo nenavođenje dovodi do sumnje u pravnu valjanost testamenta, a takvi podaci se ne mogu utvrditi na drugi način, testament neće biti pravno valjan (v. § 2247 *Bürgerliches Gesetzbuch* – BGB). BGB-om se takođe propisuje da pravni posao koji nema zakonom propisan oblik neće biti pravno valjan (§ 125 BGB). Samo formalno pravno valjan testament može proizvesti pravna dejstva (Frank, 2000, str. 58). Testament spada u pravne poslove za koje se traži najstroži oblik. Zahtevi oblika nisu izraženi ni kod jednog pravnog posla u tolikoj meri kao kod testamenta. Razloga ima nekoliko. Svakako najvažniji se odnosi na to da zakonom propisan oblik opominje testatora na ozbiljnost posla koji preduzima, te ga prisiljava da dobro razmisli pre nego što isti sačini. Zahvaljujući strogim uslovima predviđenog oblika, može se, na pouzdan način, utvrditi prava volja testatora u trenutku kada on više nije živ (Svorcan, 2009, str. 39). Time, svakako, nemački zakonodavac pazi na poštovanje jedne od ključnih karakteristika pravne prirode testamenta.

U pravu Švajcarske Konfederacije svojeručni testament mora imati navedenu godinu, mesec i dan sačinjavanja. Ukoliko nedostatak svojeručnog testamenta leži u činjenici da godina, mesec ili dan nisu navedeni, ili su netačno navedeni, testament se može proglasiti pravno nevaljanim samo ako se potrebni podaci o vremenu ne mogu odrediti na drugi način, pri čemu je datum neophodan za procenu testamentarne sposobnosti, utvrđivanje redosleda, ako ima više raspolaganja, te bilo kog drugog pitanja vezanog za valjanost raspolaganja (v. *Art. 505, 520a Schweizerisches Zivilgesetzbuch* – ZGB). ZGB, vodeći računa o obliku kao uslovu pravne valjanosti testamenta, propisuje da će, ako raspolaganje za slučaj smrti sadrži formalni nedostatak, biti proglašeno pravno nevaljanim posle podnošenja tužbe (*Art. 520 Abs. 1 ZGB*).

3.2. Istorijski osvrt

U pravnoj literaturi uporednog prava, kada se govori o poreklu pojedinih redovnih testamenata u ABGB-u, posebna pažnja se posvećuje svojeručnom testamentu. Navodi se, naime, kako je predmetni testament, između ostalog, u ABGB došao i iz bečkog Gradskog zakonika iz 1526. godine. Istorijski posmatrano, u Republici Austriji su propisi o obliku testamenta novelirani pet puta u periodu od XIX do XX veka (Zimmermann, 2012, str. 479, str. 499).

Kada se govori o BGB-u, većina naslednopravnih propisa sadržana je u njegovoj knjizi 5 (Brox, 2004, str. 17). Savremeno nemačko nasledno pravo poreklo ima u rimskom, ali i u germanskom naslednom pravu (Du Toit, 2000, str. 380). Gledano uopšteno, testament u BGB-u je pretežno rimski. Kada je pak reč o nešto novijoj istoriji, treba ukazati na francusko pravo putem kojeg je svojeručni testament došao u BGB (Binder, 1923, str. 9). Svojeručni testament je u Saveznoj Republici Nemačkoj ustanovljen u XIX veku, ali najpre na jugozapadu zemlje, koji je bio pod značajnim uticajem francuskog prava. Svojeručni testament se može pronaći u ordonansama iz XVII i XVIII veka, odakle se prenosi u CC (Zimmermann, 2012, str. 479, str. 494). Kada je donet BGB, fokus je bio na pravnoj sigurnosti, a što je javni testament činilo odgovarajućim testamentom. Nemačka pravna doktrina ističe kako zakonodavac nastoji da javni testament unapređuje. Međutim, u isto vreme se ističe i kako svojeručni testament, kao privatni testament, sadrži prednosti za svakog testatora. Njega testator može napisati, izmeniti, ali i opozvati u bilo kom trenutku i na bilo kom mestu, te ga isti pošteduje raznih vrsta troškova (Lange & Kuchinke, 2001). No, ipak, navodi se i da su kod svojeručnog testamenta nešto veće mogućnosti za falsifikovanje (postoji i rizik da testament nestane ili da se zagubi), međutim, zakonodavac svesno prihvata takav rizik, a zbog pružanja najveće moguće slobode testiranja (Frank, 2000, str. 59), dok, kada se radi o testamentu koji sastavi notar teško može postojati sumnja po pitanju njegove autentičnosti. Inače, Zakonom o notarskoj overi iz 1969. godine (*Beurkundungsgesetz*) iz sudske nadležnosti je izuzeto sastavljanje javnog testamenta (Brox, 2004, str. 17, str. 66).

U uporednoj pravnoj doktrini se za švajcarsko pravo kaže da prati BGB u pogledu normiranja testamentarnih oblika redovnog testamenta (Lange & Kuchinke, 2001, str. 330–331). Kada je npr. reč o svojeručnom testamentu i istorijskom osvrtu na isti, navodi se kako je on ukorenjen u ZGB iako je samo relativno mali broj kantonálnih prava u XIX veku pratio, u pogledu normiranja svojeručnog testamenta, prava zemalja kao što su Republika Austrija ili Republika Francuska (Zimmermann, 2012, str. 480), čiji su pravni sistemi ovaj testament već uveliko poznavali. Ne samo poznavali, već je isti bio i u primeni.

4. Potvrda međunarodnog testamenta i njen pravni značaj

Međunarodni testament se u pravnoj literaturi označava i kao *testamentum internationale* (Todorović & Kulić, 2004, str. 153). Zanimljiva tema, koja se pojavljuje u domaćoj pravnoj nauci i oko koje nema jedinstvenog stava, jeste pitanje globalne rasprostranjenosti međunarodnog testamenta. Iz podataka do kojih se dolazi iz uporednog prava i inostranih izvora može se izvesti zaključak kako međunarodni testament nije globalno jako rasprostranjen. Kada se uzmu u obzir pojedine zemlje članice Evropske unije, vidi se da je ovaj testament prisutan tek u zakonodavstvu Republike Italije, Republike Francuske, Kraljevine Belgije i Republike Portugalije (Zimmermann, 2012, str. 488). Prema podacima koje daje UNIDROIT (2021), ispravnije je izvesti zaključak o ne preterano velikoj globalnoj rasprostranjenosti međunarodnog testamenta.

Kako bi se otklonila svaka sumnja u pravnu valjanost međunarodnog testamenta, odnosno kako bi se olakšalo utvrđivanje činjenice njegovog postojanja i ispunjenosti traženih uslova, posle završetka svih radnji koje se tiču sastavljanja testamenta, relevantnim zakonom je predviđeno izdavanje posebne potvrde od strane ovlašćenog lica, kojom se potvrđuje da su ispoštovane obaveze predviđene za pravnu valjanost testamenta. Prema čl. 90 ZN F BiH, ovlašćeno lice mora priložiti međunarodnom testamentu potvrdu, a u skladu sa odredbama čl. 91 ZN F BiH kojim se utvrđuje da su poštovane obaveze propisane zakonom. Sadržaj potvrde propisan je u ZN F BiH. U predmetnom zakonu sadržan je i formular ove potvrde (v. čl. 91 ZN F BiH) a sve kako bi se olakšalo dokazivanje postojanja testamenta (Blagojević, 1983, str. 297). Ovakva

potvrda ima karakter izjave ovlašćenog lica da su ispunjeni svi zakonski uslovi za sačinjavanje pravno valjanog testamenta (Đorđević & Svorcan, 1997, str. 229–230). Njen pravni značaj leži u tome što ista predstavlja dokaznu javnu ispravu koja, u slučaju spora, olakšava dokazivanje postojanja i formalne pravne valjanosti testamenta (Đurđević, 2012, str. 145). Dakle, ovom potvrdom se pretpostavlja samo valjanost oblika, ali ne i postojanje ostalih pretpostavki valjanosti sačinjenog testamenta (Gavella, 1986, str. 170). Ovlašćeno lice, po slovu zakona, čuva jedan primerak potvrde, a drugi predaje testatoru. Ukoliko se ne dokaže suprotno, potvrda ovlašćenog lica uzima se kao dovoljan dokaz formalne pravne valjanosti pismena, kao međunarodnog testamenta, a u skladu sa ZN FBiH (v. čl. 92–93 ZN FBiH). Zainteresovano lice može osporavati tačnost nekih ili, čak, svih elemenata koji su sadržani u potvrdi, a posebno ako se navodi u potvrdi ne slažu s navodima u sačinjenom testamentu (Blagojević, 1983, str. 298). Može se, prema tome, reći kako je značaj potvrde ograničen. Postojanje iste stvara oborivu pretpostavku da je testament sačinjen u skladu sa pravilima za sačinjavanje međunarodnog testamenta, ali takvu pretpostavku zainteresovano lice može obarati (Svorcan, 2009, str. 64). Međutim, nepostojanje ili nepravilnost potvrde neće biti od značaja za formalnu pravnu valjanost međunarodnog testamenta koji je sačinjen u skladu sa važećim zakonom (čl. 94 ZN FBiH). Propust ovlašćenog lica da izda testatoru potvrdu o formalnoj pravnoj valjanosti testamenta ili netačno navođenje podataka u potvrdi ne mogu dovesti do nevaljanosti testamenta (Antić & Balinovac, 1996, str. 351). Takođe, važno je i zanimljivo istaći da potvrda ne može dopunjavati formalne nedostatke testamenta u pitanju (Marković, 1980, str. 124).

4.1. Datum - *conditio sine qua non* međunarodnog testamenta

Za razliku od drugih redovnih testamentarnih oblika i nevažnosti datuma, kao uslova pravne valjanosti testamenta, kod međunarodnog testamenta datum je njegov bitan element. Osnovni uslov je da isti stavi ovlašćeno lice (Blagojević, 1983). Međunarodni testament u naslednom pravu Federacije Bosne i Hercegovine predstavlja jedini testamentarni oblik koji mora imati naveden datum. Prema navedenom datumu se utvrđuje koji je od više sačinjenih testamenata (ukoliko ih ima) konač-

na, odnosno poslednja volja testatora, te se ceni i testamentarna sposobnost (Antić & Balinovac, 1996, str. 348). Čak i unošenje netačnog datuma otvara put ka proglašenju testamenta pravno nevaljanim (Stojanović, 2011, str. 222). Datum je konstitutivni element međunarodnog testamenta, te bez njega testament ne može biti pravno valjan (Svorcan, 2009, str. 63). Poništenje testamenta, zbog manjkavosti u obliku, nakon otvaranja nasleđstva može tražiti samo lice koje ima pravni interes i to u roku od godinu dana od kada je saznalo za testament, a najduže u roku od deset godina od proglašenja testamenta (čl. 65 ZN FBiH, čl. 67 ZN RS).

4.2. Datiranje i teorijske dileme

Važno je analizirati a najpre ukazati na stav koji se javlja u delu teorije. Prema Markoviću (1980), unošenje datuma na međunarodni testament nije neophodno, te njegovo nepostojanje ne može dovesti do pravne nevaljanosti testamenta, ako je ovlašćeno lice datum upisalo na potvrdi koja se prilaže testamentu (str. 122). Od velikog je značaja istaći kako ovakav stav treba kategorički odbaciti. Ranije je pokazano, te je to nedvosmisleno u skladu sa ZN FBiH, da nepostojanje ili nepravilnost potvrde ne utiče na formalnu pravnu valjanost međunarodnog testamenta, a što sa datumom nije slučaj.

5. Testamentarno nasleđivanje kao izuzetak pravne prakse

Testament je u modernom vremenu neka vrsta izuzetka, a ne pravilo (Skubic Žnidaršič, 2017, str. 120). Pravna doktrina, takođe, ističe kako je zakonsko nasleđivanje osnovno i najčešće, te je ono u praksi pravilo, s obzirom na to da se testament koristi ređe (Antić, 2014, str. 85, str. 224). Zatim, ukoliko se analizira sudska praksa, lako se dolazi do zaključka da se u većem broju slučajeva zaostavština raspoređuje po pravilima zakonskog nasleđivanja a ne po testamentu (Svorcan, 2009, str. 95).

Fenomen testamentarnog nasleđivanja, kao izuzetka u pravnoj praksi, simptomatičan je ne samo za Bosnu i Hercegovinu, već i za čitav region. Specifično je, dakle, da pravni pisci kada govore o tome kako je zakonsko nasleđivanje najčešće a da se testament koristi ređe nikada ne

navode razloge zašto je tako. Povremeno se pozivaju na sudsku praksu, kako je prethodno i pokazano, ali je češće da se ne nudi nikakvo dodatno pojašnjenje predmetnog fenomena.

5.1. Uzroci retkog sačinjavanja redovnih privatnih testamenata

Iako je postojanje testamenta, kao pravnog instituta, i mogućnost njegovog sačinjavanja opštepoznata činjenica, uzroke retkog sačinjavanja istog u pravnoj praksi treba potražiti najpre u samom mentalitetu individue. Tako se prosečna osoba, koja vrlo često nije ni pravnik po struci, neće usuditi da sačini testament zbog bojazni da on neće biti pravno valjan, odnosno, pojednostavljeno rečeno, da to neće napraviti kako treba. U pitanju je, dakle, i svojevrsni manjak samopouzdanja. Zatim, ulazeći dublje u psihologiju individue, dolazi se do zaključka kako se sačinjavanjem testamenta pojedinac ujedno miri i sa činjenicom svoje prolaznosti. Možda upravo suočavanje sa takvom činjenicom delimično sprečava pojedinca da sačini testament, te prepušta raspored svoje zaostavštine sudu. Dakle, razlozi koji leže u samom mentalnom sklopu pojedinca, vrlo je izgledno, često dovode do nekorišćenja redovnih privatnih testamenata.

5.2. Uzroci retkog sačinjavanja redovnih javnih testamenata

Kada se pak govori o retkom korišćenju redovnih javnih testamenata u pravnoj praksi treba, pre svega, ukazati na razloge finansijske prirode. Ipak, sačinjavanje bilo kog od javnih testamenata – sudskog, notarskog, proizvodi troškove koji građanima u vremenu sve raširenijeg siromaštva predstavljaju dodatni izdatak na koji često nisu spremni. Tako je notar u npr. Federaciji Bosne i Hercegovine, prema tarifnom broju 10 Tarife o nagradama i naknadama notara (2021), za notarsku obradu testamenta (ili isprave o zakonom dopuštenom ugovoru o nasleđivanju između bračnih ili vanbračnih partnera) dužan da obračuna nagradu u iznosu od 120 BAM (BAM = konvertibilna marka, cca 62 €). Dakle, razlozi finansijske prirode predstavljaju mogući uzrok koji dovodi do retkog korišćenja redovnih javnih testamenata. Ukoliko se uzme u obzir i vrednost prosečne penzije u Bosni i Hercegovini, ali i u državama

regiona, dolazi se do zaključka da npr. testator koji je u podmaklim godinama života za sačinjavanje jednog pravnog posla treba da izdvoji značajan procenat mesečne penzije. To je, ponovo, izdatak na koji građani često nisu spremni niti su u mogućnosti da podnesu.

6. Zaključak

Naznačavanje datuma sačinjavanja svojeručnog testamenta višestruko je korisno. Najpre ukoliko postoji veći broj testamenata lako se utvrđuje koji je od njih važeći, ako su testamenti u međusobnoj suprotnosti. Još važnija činjenica je da naznačeni datum omogućava dokazivanje postojanja testamentarne sposobnosti, u prvom redu postojanja sposobnosti za rasuđivanje, ali i utvrđivanje godina života testatora u trenutku testiranja. Svako normiranje svojeručnog testamenta koje ne navodi, kao element njegovog oblika, i datum sačinjavanja može se podvesti pod manjkavo normiranje. Svaki argument *pro* nenavođenja datuma svojeručnog testamenta koji potiče od strane pravne doktrine ili pravne struke naučno je neutemeljen argument. Uočljivo je, posmatrano uporednopravno, kako više pravnih sistema kontinentalnog prava Evrope datum normira kao obavezan deo oblika svojeručnog testamenta. Ukoliko se osvrne na zemlje čiji pravnu tradiciju baštini i region, treba najpre skrenuti pažnju na način normiranja datuma svojeručnog testamenta od strane nemačkog i švajcarskog zakonodavca. Zasižno reč je o normiranju datiranja na način koji pruža zavidan stepen pravne sigurnosti, te načinu koji se lako može inkorporirati i u domaće zakonodavstvo. Rešenja koja sadrži ZGB, kada se radi o datiranju svojeručnog testamenta, više su nego vredna pažnje. Posebno kada je reč je o zahtevu da se navedu dan, mesec i godina sačinjavanja testamenta, odnosno da se navede potpun datum testiranja a ne skraćeni oblik u vidu npr. navođenja samo godine testiranja. Za utvrđivanje pravno relevantnih činjenica, kao što bi bila sposobnost za rasuđivanje, često će biti ključni i dan i mesec, a ne samo godina testiranja.

Unošenje datuma isključivo na potvrdu koja se prilaže uz međunarodni testament ne čini testament pravno valjanim u pogledu oblika. Tako ako je datum naveden na potvrdi, ali ne i na testamentu, a potvrda je u međuvremenu iz bilo kog razloga nestala, testament će opstati kao

pravno valjan bez potvrde. Međutim, on nikako ne može opstati bez datuma koji je u potvrdi bio sadržan, jer datum je konstitutivni element međunarodnog testamenta.

Dužnost pravne nauke, kada se radi o testamentarnom nasleđivanju kao izuzetku u pravnoj praksi, jeste da pokuša da dà odgovor na pitanje uzroka tog fenomena. Pre svega, jer je reč o temi koja se gotovo po pravilu u pravnoj literaturi svodi na nepojašnjenu frazu „testament je sveden na nivo izuzetka“. Mogući uzroci takve pojave, na koju se upućuje u ovom radu, jasno pokazuju da u pojašnjenju i prevazilaženju iste ipak neće biti dovoljno delovanje same pravne nauke, već je potrebno uključiti i druge discipline koje pripadaju društvenim naukama, najpre psihologiju, sociologiju i sl. Obaveza popravljavanja stanja i vraćanja sa margina jednog od najvažnijih naslednopravnih instituta stoji i na strani države i zakonodavca, pre svega kroz popularizaciju testamentarnog nasleđivanja putem sredstava javnog informisanja, specijalizovanih internet stranica, kroz ublažavanje troškova sačinjavanja javnih testamenata, te na razne druge, adekvatne načine.

Literatura

- Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie.* Preuzeto 28. januara 2023. sa <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung/Bundesnormen/10001622/ABGB%2c%20Fassung%20vom%2009.09.2021.pdf>
- Antić, O., & Balinovac, Z. (1996). *Komentar Zakona o nasleđivanju.* Beograd: Nomos.
- Antić, O. (2014). *Nasledno pravo.* Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Babić, I. (1996). Svojeručni testament u francuskom pravu. *Strani pravni život*, 40, 204.
- Beurkundungsgesetz.* Preuzeto 29. januara 2023., sa <https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/BeurKG.pdf>
- Bikić, E., & Suljević, S. (2014). *Nasljedno pravo.* Zenica: Planjax Group.
- Binder, J. (1923). *Bürgerliches Recht, Erbrecht.* Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag GmbH.
- Blagojević, B. (1983). *Nasledno pravo u Jugoslaviji: prava republika i pokrajina.* Beograd: Savremena administracija.
- Brox, H. (2004). *Erbrecht.* Köln: Carl Heymanns Verlag.

- Bürgerliches Gesetzbuch*. Preuzeto 28. januara 2023., sa <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf>
- Code Civil Belge*. Preuzeto 26. januara 2023., sa <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>.
- Code Civil des Français*. Preuzeto 26. januara 2023., sa <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>
- Codice Civile*. Preuzeto 26. januara 2023., sa <https://www.ricercagiuridica.com/codici/vis.php?num=9071>
- Código Civil Español*. Preuzeto 26. januara 2023., sa <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/05/Spain-Spanish-Civil-Code-2012-eng.pdf>
- Ćeranić, D. (2010). Svojeručni testament. U: Alijević, M. (ured.). *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici* (str. 49). Zenica: Pravni fakultet Univerziteta u Zenici.
- Du Toit, F. (2000). The Limits Imposed Upon Freedom of Testation by the Boni Mores: Lessons From Common Law and Civil Law (Continental) Legal Systems. *Stellenbosch Law Review*, 11, 380.
- Đorđević, V., & Svorcan, S. (1997). *Nasledno pravo*. Kragujevac: Pravni fakultet Kragujevac.
- Đurđević, D. (2012). *Institucije naslednog prava*. Beograd: Službeni glasnik.
- Frank, R. (2000). *Erbrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Gavella, N., Alinčić, M., Klarić, P., Sajko, K., Tumbri, T., Stipković, Z., ... Ernst, H. (2005). *Teorijske osnove građanskog prava: Građansko pravo i pripadnost hrvatskog pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Gavella, N. (1986). *Nasljedno pravo*. Zagreb: Informator. International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). (2021). *Status – Convention providing a Uniform Law on the Form of an International Will*. Preuzeto 4. februara 2023., sa <https://www.unidroit.org/instruments/international-will/status/>
- Kaladić, I. (2014). Mora li opoziv oporuke biti izjavljen na izričit način. *Informator*, 62, 7–8.
- Kaščelan, B. (2010). Svojeručno zaveštanje u italijanskom pravu. U: Antić, O. (ured.). *Godišnjak Pravnog fakulteta u Istočnom Sarajevu* (str. 148). Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
- Kreč, M., & Pavić, Đ. (1964). *Komentar Zakona o nasljeđivanju (sa sudskom praksom)*. Zagreb: Narodne novine.
- Lange, H., & Kuchinke, K. (2001). *Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck.

-
- Marković, S. (1980). Međunarodni testament. U: Mitić, M. (ured.). *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu* (str. 122–124). Niš: Pravni fakultet u Nišu.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-724/00-2 od 25. septembra 2003. Preuzeto 24. januara 2023., sa <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba80515da7>
- Presuda Vrhovnog suda Republike Srbije, Rev-704/84.
- Schweizerisches Zivilgesetzbuch*. Preuzeto 28. januara 2023., sa https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/20210101/de/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-24-233_245_233-20210101-de-pdf-a.pdf
- Skubic Žnidaršič, V. (2017). Nasljeđivanje u braku i izvanbračnim zajednicama. U: Derenčinović, D. (ured.). *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* (str. 120). Zagreb: Akademija pravnih znanosti Hrvatske.
- Stojanović, N. (2011). *Nasledno pravo*. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
- Svorcan, S. (2009). *Nasledno pravo*. Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu.
- Tarifa o nagradama i naknadama notara, *Službene novine FBiH*, br. 40/21.
- Todorović, V., & Kulić, R. (2004). *Nasledno pravo i vanparnični postupak u praksi*. Beograd: Službeni glasnik.
- Trninić Vidić, J. (2016). Olografski i alografski testament u srpskom i uporednom pravu. U: Marjanski, V. (ured.). *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* (str. 1265–1267). Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Vaquer, A. (2003). Wills, Divorce and the Fate of the Dispositions in Favour of the Spouse: A Common Trend in European Laws of Succession. *European Review of Private Law*, 11, 787.
- Vedriš, M., & Klarić, P. (2006). Građansko pravo: opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo. Zagreb: Narodne novine.
- Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15.
- Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15 i 14/19.
- Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 1/09, 55/09, 91/16, 28/19 i 82/19.
- Zakon o nasljeđivanju, *Službeni list FNRJ*, br. 20/55, *Službeni list SFRJ*, br. 12/65.
- Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 80/14 i 32/19.
- Zimmermann, R. (2012). Testamentsformen: „Willkür“ oder Ausdruck einer Rechtskultur? *Max Planck Private Law Research Paper*, 76, 479–480, 488, 494, 499.